

Kopečný, František

Je význam slov máma, táta, bába apod. přirozeně dán?

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1982, vol. 31, iss. A30, pp. [33]-39

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101804>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

FRANTIŠEK KOPEČNÝ

JE VÝZNAM SLOV MÁMA, BÁBA, TÁTA APOD. PŘIROZENĚ DÁN?

Je — jak bychom mohli říci jinak — předurčen jejich zněním? „No patrně!“ odpoví možná člověk obeznaný s trochou jazyků. Nebude to snad přece náhoda, že se *máma* řekne takto nejen ve všech jazycích slovanských, ale stejnými v podstatě hláskami, jen s jiným přízvukem i anglicky (*mamma*), francouzsky (*maman*), taky Němci mají *Mama*¹ — a vedle *Muti* se někdy říká jakoby po našem a po albánsky *Mami* — *mamma* je i latinsky a řecky, *máma* (a *moma*) litevsky, *mam* irsky a najdeme níže *mama* ve velké řadě jazyků.

A zdá se stejně tak přirozené, že totéž slovo znamená v latině a řečtině ženskou hrud', kterou se dítě zpočátku živí. Také v dětské němčině je nebo bylo *mamme*, *mam*, *memme* v tomto významu a bez závislosti na latině. Vždyť lezgicky (kavkazský jazyk) je *mam*, kirgizsky *mama* a v haussa (na Sahaře) *muma* mateřská hrud' (v haussa i mléko z ní), ač slova pro matku znějí jinak (např. kirgizsky *ene*, v haussa *umma/wwa* ap.).

Táta to už nemá tak dobré, konkuruje se známým v ruštině *pápa*. Ale i tak mají obě tyto formy dobré zastoupení: Už staří Římané a Řekové volali na tatínka *táta*, Řekové i *tatá* a *tetta* (a taky ovšem *atta* a *pappa!*), *tatà(h)* je *táta* i staroindicky, *Tate* a *Tatte* je dětské označení otce i v některých nářečích německých a známé je anglické *dad*; nikoli už tak litevské *tėte!* „tatínku!“ a moderní řecké *dadá*, pod. jako tádžické *dada* a *dado*.

A francouzské *papa* nezdomácnělo jistě jen náhodně v němčině (*Papa*), ruštině (*pápa*), angličtině (*papa*), vždyť *pápa* nebo *pappa* volali na tatínka také už staří Římané, Řekové *pappa* (1. pád byl i *papás*).

A jako jsme se jménem matky viděli spjaty výrazy pro její hrud', tak bývá s tímto „páповským“ označením otce spojen výraz pro dětské jídlo, ne už pro mateřské mléko, ale pro další, vyšší stupeň „papání“. Toto naše *papat* má obdobu už v latinském *papāre* nebo *pappāre* a *pappa!* (volání po jídle jako naše *papu!*). Totéž *pappen* „papat“ a *Pappe* „kaše“ (anglicky *pap*) máme — nepřevzaté z latiny! — v němčině. Že nepřevzaté, vidět i z variant jako *Bäppe*, *Peppe* apod.

¹ Je sice z francouzštiny, ale starší němčina znala domácí *Mamme*.

Když nepřevzaté, tedy přirozeně dané, že? Vždyť jde o slabiky *ma, pa, ba, da, ta*, které dítě nejsnadněji a nejdříve tvoří, takže... „není divu“, chcete dopovědět, že se jimi označovaly tyto dítěte tolik se týkající pojmy.

Ale trochu nás vyvede z míry, když se dovíme, že gruzínsky se otec řekne *mama!* (matka je tu *deda!*) — a že ve starém Řecku volal sluha na svou paní *tatí!*. Nebo že tak důvěrně známé slovanské *bába, baba* znamená v několika jazycích „otec“, popřípadě „táta“. Např. turecky (to křížovkářské *ata* je jen historické a přenesené), taky v dětské perštině, i afgánsky je *bábá* tatínek (v oslovení spíš *abá*). A v řadě tureckých jazyků se slovem *baba* označuje dědeček (kirgizsky, kazašsky, uzbecky...)

Vtip je totiž v tom, že význam těmto primitivním hláskovým komplexům dává okolí dítěte, ne dítě samo. To jen tento imputovaný význam přijímá. Takže může dobře dojít ke zmíněným už „nesrovnalostem“: že *mama* může znamenat otce a slovem *tatí* se může volat na „matku“ — i když „naše“ *táta* nebo *tatá* znamená v téměř jazyce „tatínku“.

Dodejme k těmto úvodním poznámkám, že zmíněné primitivní slabiky se pak staly základem i pojmenování neutrálních, oficiálních, jako třeba latinského *pater* a *māter*, tj. i německého *Vater* (s novým důvěrným *Vati*) a *Mutter* (s novým důvěrným *Muti*), nebo i (jak uvidíme níže) našeho slovanského *otec* (s novým důvěrným, slovenským, *otecko*). Takže pak můžeme říci, že není možná náhoda, že se např. starobylejší literární čínské *fu!* a *mū*² dost nápadně podobá prvním slabikám německého *Vater* (nářečně *fótr*) a *Mutter*, majícím stejný význam „otec“ a „matka“.

Ale bylo by na čase říci pár konkrétních dat na toto téma pěkně po pořádku.

Kvůli pořádku vyjdeme od několika žvatlavých (tzv. lalických) skupin, označíme je *BABA/ABBA* (*PAPA/APPA*), *DADA/ADDA* (*TATA/ATTA*), *MAMA/AMMA* a *NANA/ANNA*. To *A* zde může označovat i jinou samohlásku.

BABA/ABBA: Jak jsme už řekli, označuje *baba/bába* v jazycích slovanských starší bytost ženskou (nebudem si zde všimát různých specifikací),³ také v tzv. střední horní němčině znamenalo *bábe* starou paní — ale skoro bychom se divili, kdyby to neznamenovalo i bytosti mladé. A máme je: ve švýcarské němčině je *bábi* „děvče“, také německé *Bube* „kluk“ nutno vyvozovat z předgermánského *bābā* nebo *bōbō*. No a známe konečně jak slovenskou *bábiku* „panenku“ (hračku), tak anglické *baby*, tolik podobné na albánské *bebë* (obojí „malé děťátko“). Také v maďarštině je *baba* malé dítě (ale *bába* jako u nás „bába porodní“, možná přejatá). Ke slovenské *bábice* „panence“ dodejme pro zajímavost, že i v hebrejštině znamená *bābā* taky „panenku“, ale v oku, to jest zornici. — A bylo už poznamenáno, že v mnoha jazycích máme tu význam otce v turečtině, bengálštině (úředním jazyce Bangladéše), svahilštině (vých. Afrika), byla už řeč o perštině a afghánštině (*bábá* „tatínek“), albánsky je *babë*, hindsky *bāp(a)*. Italové říkají tátovi důvěrně *babbo* (vedle *papà*). A v řadě

² I a ~ označují zvláštní druh intonace. — Za informace z čínštiny děkuji dr. M. Čejkovi.

³ I naše *bábovka* se dostala ve formě *baba* do něm. a franc. V němčině jsou doloženy domácí útvary jako švábské *Baba* „chléb“ a švýcarské *Babi* (druh žemlovky).

tureckých jazyků (tatarštině, kazaštině, kirgizštině, uzbečtině⁴) znamená *baba* dědeček (v iránské tádžištině je to *bobo*). *Baba* „táta“ je i v arabských dial.

Variaci ABBA máme v některých jazycích berberských (jsou to nearabské, ale s arabštinou přece jen příbuzné jazyky na Sahaře), *abba* nebo *ibba* tu znamená „otec“; *abba*, *abbo* je „otec“ též v některých jazycích kušitských (ve vých. a jižní Etiopii a Somálsku; patří taktéž k jazykům semito-hamitským). Vlastně je forma *aba* pro otce všesemitská (hebrejsky i arabsky je dnes *ab*, arabsky i *abū*), ze semitštiny je patrně i novozákonní *abba* „otče“ (dostalo se odtud přes lat. a řečtinu i do českých překladů biblických, oslovuje tak Ježíš svého Otce). Také v baskičtině bylo *aba* „otec“ (dnešní *aita* viz níže), zůstalo po něm označení vlasti, „otčiny“, *abēri*. Též abazinský (kavkazský jazyk) a burjatský (mongolský jazyk) je *aba* „táta“. V jazycích našeho typu, indoevropských, je forma *abba* asi neznámá, ale máme stopy po její variaci *aw-* (v latinském *avus* „děd“, *avia* „babička“; ve slovanském *ujec*).

Neznělá variace PAPA je známá jako důvěrné oslovení otce po celé skoro Evropě, i když jde někdy o napodobení francouzštiny (tak se to říká o *Papa* německém⁵ a ruském, jasné to bylo, když to Rusové přízvukovali *papá* ve shodě s francouzštinou). Ale oslovoval se tak tatínek už u starých Řeků (*pappa* a *papás*, kdežto *pappos* je děd) a Římanů (*papa*, *pappa*); *papa* „otec“, je dokonce i ve svahilštině (vých. Afrika) a důvěrné *papa* (s důrazně vyslovenou první slabikou) v čínštině. — Ve významu „maminka“ toto *papa* ve svých záznamech nemám (a je to patrně jen náhoda), mám jen níže uvedené kazašské *apa* „maminka“. Ale snad souvisí s touto oblastí dětské volání po jídle (*pappa!* volali už malí Římánkové, jako volají *papu!* naši občánkové), byla už o tom řeč. Dodejme, že anglické *pap* „kaše“ znamená také prsní bradavku (nebo dudlík u lahve na krmení), věci tak důležité pro dětskou výživu; a že *papa* „kaše“ je i gruzínský. Latinské *papāre*, *pappāre*, německé *pappen* i naše *papat* vzešly z téhož podhoubí.

Maďarské *apa* „otec“ (vždy ve spojení s příponami, které znamenají „můj“, „tvůj“ atp.) — proti oficiálnějšímu a slavnostnějšímu *atya*, k němuž dojdeme dále — je jen neznělá varianta k výše zmíněnému *ab(b)a* „otec“. — Jenže v kazaštině je totéž *apa* jedním z důvěrných oslovení mámy (vedle *ana*, *mama* a *šeše*).

Element DADA se nám Slovanům zdá být předurčen pro označování starších mužů. Vybaví se nám náš *děda*, bulharský *djado* „dědeček“ a ruský *djadja* „strýček“ a nepříbuzenský „strejda“, někomu ještě i anglický *dad*, *daddy* „tatínek“; podobá se „otci“ v tádžištině (*dada*, *dado* nebo *dodo*), uzbečtině a kirgizštině (*dada*; uzbecky „táta“, kirg. spíše „otec“); také novořecké *dadá* „táto“ uvedme. V kavkazských jazycích abazinském a čerkeském je *dada* „stařík“, tedy náš „děda“. — Neutrální je asyrské *dādu* „miláček“, mazlivě o dítěti,⁶ ale tedle toho „pěstoun“. Podobně v hebrejštině je *dód* „milý“, ale také „strýček z otcovy strany“ (k němu přitvořena *dódá* „teta“).

Leč nedávejme se klamat takovým „předurčením“ a slyšme i druhou stranu: V gruzinštině je *deda* „matka“, podobně jako *teta* v jazyce guaraní v již. Americe (přesně řečeno, je to tam „máma“, oficiální „matka“ = *sy*). Také

⁴ Tam je dědeček i *buva* a *buvi* = babička.

⁵ Goethe někdy píše *Pappe*.

⁶ Ale italské *daddolo*, jakkoli se podobá našemu *tatulo*, je jen slovo pro titěrné laskání.

kurdské *dad* znamená „matka“ (kdežto *mam* je strýc nebo starší bratr). Ale *dada* je jako „máma“ známá i ve slovanských jazycích na Balkáně, třebaže častější je srbocharvátský a bulharský — ale také svahilský ve vých. Africe! — význam „starší sestra“ pro toto *dada*. Kdežto albánsky je *dadë* mladá dívka. Najisto bude patřit do tohoto podhoubí i hebrejské *dad* „prsní bradavka“ a pak i ženská hrud' (v asyrštině to bylo *didā*; v zanštině, jazyce blíže příbuzném gruzínskému, je *didā* „matka“.)

Před chvílí zmíněná hebr. *dódá* „teta“ nám může být mostem k *tetě* slovanské,⁷ to jest k neznělému komplexu TATA/ATTA. Ženy neoznačuje často. Máme tu krom vzpomenutého *teta* „máma“ v daleké Paraguiji a krom slovanského *teta* jen řeckou *téthē* „babička“ a *téthīs* „teta“ (a to ještě patří tato řecká slova historicky k předchozímu typu znělému). Ale nepatří sem historicky německá *Tante* z francouzské *tante*. Vznikla sice v té francouzštině v dětské řeči, ale z původního *ante*; a ta je z latinského *amita*, jež patří k elementu AM(M)A, o němž později.

Takže komplex TATA je přece jen přednostně (i když ne výhradně) rezervován pro důvěrné označení otce. Už staří Řekové volali na tatínka *tata* nebo *tatá* (s přízvukem na konci) nebo i *tetta* (a vedle toho i *atta*, o němž se zmíníme dále, popř. *pappa*, o němž už byla řeč). Také staří Římané znali důvěrné *tata*, v rétorománštině (ve Švýcarsku) je to oficiální označení otce — a důvěrné *Tate*, *Tatte* je známo i dětem německým; ba *tātā* „táta“ (vedle *ama*!) znají i Evenkové na Dálném východě. Naše *táta*/*tata* je skoro všeslovanské, v ruštině spíš *tjatja* a *tata* je omezen na okraje ruského jazykového území (na severu vedle *tatoj*, převzatého ze sousedních jazyků finských); také bulharština zná vícero forem: kromě už vlastně spisovných *taško*, *tate* (srov. naše *taška*, *taško*) ještě *taiko*, *tejko*, *tato* a *tati* (vyslov *-ty*). Slovanům nejbliže stojící Baltové mají formy s *-e-*: litevské *tėte*, *tėtis*, *tetjūtis* (asi náš *tatula*), lotyšské *tēta*; *thetis* byl zaznamenán i ve vymřelé staré pruštině, ale jako dědeček (srovnej výše zmíněné řecké *téthē* „babička“). *Taite* „táta“ je i v jazyce guaraní (v Paraguiji), málo odlišný od *teta* „mamka“. — Nejneutrálnějšími byli co do významu staří Indové: znali sice *tata(h)* „táta“, ale *tātā* bylo přátelské oslovení oboustranné: i syn tak říkal tátovi i táta synovi! Nedivme se. Už jsme upozornili na nejvýraznější doklad významové relativity, totiž na to, že ve staré řečtině je doloženo *tatí* (čti *-tj*, s přízvukem) jako přenesené „matičko!“.

Do této oblasti zařadme ještě nejen čínské důvěrné *tie-tie*, ale i slovinské *čaca*, srbocharv. *čaća*, ba i ruská nářečí na daleké Kamčatce znají *čaća* (tam snad od domorodců?), všechno s významem „tatiček“. Také votjacky (na horní Kamě a Vjatce) je *čeej* „táta“ — ale v sagajštině (nárůdek sibiřských Turků) je *čaća* „teta“ (v širokém pojetí).

V té slovinštině je „táta“ ještě i *ata* a *atej*. A to nás vede k neznělé variaci ATTA. Přímo takhle, *atta*, volali na tátu už Hethitové, staří Řekové a Římané, staří Germáni (začíná jím nejstarší germánský otčenáš, gótský: *atta unsar*) — a máme řadu jazyků s nezdvoujeným *-t-*, tedy *ata*. Ve významu „otec“ v turečtině jen historické, ale živé dodnes v turkotatarských jazycích nogajském („táta“ je tam *akaj*), kumyckém, kazašském, baškirském, v uzbečtině je *ota* (vedle *dada*). Také staří Sumerové je znali — a hlavně: byl jeho základ i v praslovanštině, máme jej totiž uchován ve slově *otec* (slovinské *ata* však má sotva

⁷ Ruské *tjotka*, pol. *ciotka*, ukr. *titka*, dolnoluž. *šotka*...

tak starou historií). Jeho znělou variantu máme ve východokavkazském jazyce čerkeském, *ade* je tam „táta“, i oficiální „otec“.⁸ Palatální varianty máme v maďarském *atya* a baskickém *aita*, obojí je oficiální název pro otce (v maďarštině je v otčenáši: *mi atyánk*).

Ovšem nemyslete si tatínkové, tatíčkové a tatulové, taťkové a tatkové, že je aspoň tedy ta variace ATTA čistě mužská! Nene. Dálnévýchodní Evenkové volají slovem *ata* na babičku (*ete* na dědu). Proti baskickému *aita* „otec“ stojí tu finské *äiti* „matka“ — a jako bylo v témž jazyce, ve staré řečtině, proti *tatá* „tatínku“ u Herodase naopak *tati* „matičko“ (obojí s přízvukem a délkou na konci), podobně máme ve staré indičtině proti *tatà(h)* „táta“ a *tātà(h)* „milánek“ (v oboustranném oslovování táty a syna) ještě *attā* „mamka“ (nebo starší matčina sestra).

Přejdeme od této většinou „tatíčkovské“ sféry k „maminkovské“, totiž k elementu MAMA. Ten by každý bez rozpaků pokládal za opravdu maminkovský, vždyť retné slabiky *ma* a *ba* jsou u dítěte asi nejprvnější (až potom *da* a *ta*), takže by měly patřit — tj. měly by být od okolí dítěte přiznány — osobě jemu nejbližší, mámě (popř. její životelské hrudi). Taky to tak skoro platí, jak jsme se už úvodem zmínili. Uveďme si (krom toho, co už bylo řečeno tam) alespoň několik jazyků na potvrzení tohoto stavu. Z evropských např. ještě španělské *mama*, italské *mamma*, albánské *mamë/mëmë* (v oslovení i *mami* jako u nás! ale *mami* s přízvukem na konci je porodní bába), v rétorománském jazyce ve Švýcarsku je *mama* oficiálním označením matky (viz už pozn. 8); dále *mam* v různých zbytcích jazyků keltských (v arménštině je *mam* „babička“). Z neevropských abazinské (kavkazský jazyk) *máma*, kazašské *mama* (ač jen vedle častějších výrazů *apa*, *ana*, *šeše*; jsou v této stati na svých místech uvedeny), malgašské (na Madagaskaru) *máma*, v jazyce kečua (sev. Chile, Peru; je z této národnosti zpěvačka Yma Sumac) je *máma* oficiální označení matky. Je i svahilské (bantuský jazyk ve vých. Africe) *mama* i *mama* čínské. Je i perské důvěrné *mámá*, *mámí*, *mam*, čerkeské *mame* apod. — Dodejme, že existuje i jednoduché *má* jako označení mámy ve staré indičtině a staré řečtině (je to koneckonců základ indoevropského oficiálního pojmenování matky, totiž *māter*-). Též v čínštině je jednoduché *ma* „mamka“.

Ale byla už taky zmínka o tom, že i tato jakoby nejtýpichtější motivace přece jen neplatí apodikticky, nutně. Ze v gruzínštině je *mama* otec. A v tagalštině (nejrozšířenějším domácím jazyce na Filipínách) je *mamá* „strýček“ a také (podobně jako hanácké stréčko!) oslovení staršího člověka. Ovšem přesto je tu i *maman* „živitelka“. I staroindické *mámal* znamenalo „strýčku“! (jeho protiváhou je německé, dnes už řídké *Muhme*, předhistorické *māmā*, „tetka“). A dnešní bengálské *mam* a perské *máma* (vedle *džádd!*) je „dědeček“ („máma“ je krom výše uvedených forem i *maman* a *nāne*).

Podobně je tomu u variace AM(M)A:⁹ označuje většinou ženské bytosti, např. v nářečích švábských je *Amme* dokonce „máma“ (jinak ve spisovné němčině „kojná“), v jazyce haussa (Sahara) je *amma* důvěrné a *umma* oficiální označení matky. V latině byl *amma* jeden druh ušaté sovy, prý žertovné

⁸ Je zajímavé, ale pochopitelné, že nové spisovné jazyky zavedly tyto původně familiární názvy pro tátu nebo mámu i jako oficiální. Je to vidět na rétorománském *mama* „matka“ a *tata* „otec“ a na jiných případech.

⁹ Od tohoto základu *am-* se odvozuje i latinské *amare* „milovat“ (z něho franc. *aimer*, it. *amare*, šp. *amar* apod.), *amor* „láská“.

označení, původní význam „babka, babička“. Jinak je v latině od tohoto základu *amita* „otcova sestra“, od ní starofranc. *ante*, později *tante*, byla o ní řeč u TATA (velmi podobná litevská *anýta* = tchyně patří k dalšímu elementu ANNA). V barmštině je oficiální „matka“ *ami* (proti důvěrnému *meme*). Také semitské jazyky mají pro matku kořen *-mm-*: hebrejsky je matka *ém*, před příponami *imm-*, arabsky *umm*.¹⁰ — Ale v evenkštině na Dálném východě je *ama* „táto“ (jiné důvěrné označení *tāiā* bylo zmíněno výše), jinak je *aman* i „otec“, i „táta“. Také v arabštině mají slova tohoto rázu význam mužský: *'amm* „otecův bratr“, popř. i *ham* „ženin otec“.

Poslední element, o němž se chceme zmínit, je NANA/ANNA. Významově už ne tak jednotný jako MAMA, i když znamená většinou také ženy (často s přechýlenou formou pro mužský protějšek): Máme tu staroindické (a dodnes v sz. dialektech Indie) *nanā* „máma“, též význam má čečenské (kavk. jazyk) *nana*, dále bulharské *nana*, srbské *nana*, *nena*, též kašubská *nana*, *nena* a *neña*, ukrajinská *neña*, dále i perské *nāne* a albánská *nanē* (znamená i „chůva“ a „kojná“ jako ruská *njanja*), kdežto rétorománsky je *nena* vedle „matička“ i starší sestra a latinská *nonna* byla jen chůva (měla mužský protějšek *nonnus* opatrovník dětí; později dostali význam „jeptiška“ a „mnich“); italsky je však *nonna* „babička“ a *nonno* „dědeček“ (podobně jako na Kavkaze abazinská *nyna* „babička“), kdežto ve staré řečtině byla *nannē* a *nenna* teta z otcovy strany a *nennos*, *nannos* strýc. Tetu z matčiny strany označuje ukrajinská *naña* a *naňka*; je i slovenská *naña* „teta“ (a „tetka“ jako oslovení starší ženy). Blízko k tomuto *naň-* je čínské důvěrné, ale zdvořilé oslovení maminky, totiž *niang* (ve stoupavém tónu). Poznamenejme ještě, že *nene* znamená „máma“ i v turkotatarské udmurtštině, ale totéž *Nenne* je v dětské němčině označením mléka. — Ale máme tu i mužské významy a někdy je konkurence v témže jazyce: tak v bulharštině je *nana* krom zmíněného „máma“ a „teta“ také starší bratr a pak oslovení, odpovídající našemu *brácho* (i když nejde zrovna o bratra); mladší staršího oslovuje slovem *neni* nebo *nenčo*. Tak jsme se dostali k německému nářečnímu, a to bývalému slezskému, *Nanne* „táta“, který sousedil s lužickosrbským *nan* „otec“ (oficiální označení). V jazyce urdú (úřední jazyk v Pákistánu) je *nānā* „dědeček“.

Podobně je tomu u AN(N)A: *anna* znamenalo matku ve vymřelé hethitštině, *ane* byla stará matka ve vymřelé pruštině, *ana* je matka v nogajštině, *anya* v maďarštině, *ona* a *ena* v uzbekštině, *enim* v dálnévýchodní evenkštině. Staroitalská bohyně *Anna perenna* (ochránkyně vracejícího se roku) je jako jistý druh prabáby mostem k řadě babiček: staroněmecké *ana* (znamená i prabábu), řecké *annis*, arménské *han*; ale litevské *anýta* je jenom tchyně. Staroněmecká *anne* je skryta ve složenině *Hebamme* „porodní bába“ (ze starého *heflanne*, do-slova „zvedací bába“). — A ke staroněmeckému *ana* byl mužský protějšek *ano* „děd“, nyní knižní *Ahn* „(pra)předek“. Ale řídké latinské *anus* je stará žena.

Omezili jsme se na materiál nejtypičtějších lalických elementů, lépe řečeno jen na jeho ukázky. Uvedené komplexy nezahrnují přirozeně celou lalickou (žvavou) oblast. Když už jsme se točili kolem samých mám a tátů, uveďme, že např. ve vymřelém polabském jazyce Dřevanů (až na levém břehu Labe, jv. od Hamburku) se táta nazýval *toła*. Že máma se uzbekky řekne *oji* nebo *aja*, nogajsky *aje*; baškirsky *ese* a kazašsky *šeše* (to je i „babička“), burjatsky *ezy*... A že všechna tato a podobná slova jsou také lalického původu. Ale to už musíme nechat stranou.

¹⁰ Ale důvěrně leckde (např. v Jemenu) i *mama*.

IST DIE BEDEUTUNG DER WÖRTER MÁMA, BÁBA, TÁTA USW. NATURGEGEBEN?

Die Bedeutung der Lallwörter wie slawisch *mama, baba, tata* usw. (und ähnlich in anderen Sprachen) ist nie trotz klarer Entstehungsmotivierung naturgegeben. Entscheidend ist hier der Umstand, daß solche Lallwörter von der Umgebung des Kindes diesem für die Bezeichnung seiner wichtigsten und nahelegendsten Begriffe sozusagen „angeraten“, angedeutet und schließlich imputiert werden: Begriffe wie Mutter, Vater, Pflegeperson, oder auch das Kind selbst — bzw. das, was dieses am meisten braucht, d.h. die stillende Brust, später auch andere Kindernahrung. Solche Ratschläge und Andeutungen können sehr subjektiv sein. Nur so kann man erklären, daß auch in den eng verwandten Sprachen (oder gar in ein und derselben Sprache) Digressionen vorkommen wie altgriech. *tatái* „Vati!“ und anderswo *tatí* „Mütterchen!“ (metaph.). Es ist nicht verwunderlich, daß, wenn mehrere Sprachen einbezogen werden, die Anzahl solcher Fälle wächst (*mama* ist „Vater“ im Georgischen, *deda* „Mutter“ ebenda, *baba* ist „Vater“ oder „Großvater“ in mehreren türkischen Sprachen usw. usw.). Mehr interessieren freilich die Fälle der Koinzidenz. Auch diese übersteigen die Grenzen der verwandten Sprachfamilien: *mama* ist Mutter nicht nur im Bereiche der ie. Sprachen, sondern auch in Ketschua, Swahili und Chinesisch. Beispiele beider Arten findet man im Aufsatz in Hülle und Fülle.

Poznámka: Za důležitou opravu ve staré řečtině vděčí autor prof. dr. V. Pazderníkovi.

